

IN MEMORIAM

VLADIMIR VRATOVIĆ (23. 5. 1927. – 2. 2. 2014)

Drugoga veljače ove godine, četvrtog dana prije februarskih nona, stalo je srce Vladimira Vratovića, klasičnog filologa, umirovljenog sveučilišnog profesora i člana uredništva *Umjetnosti riječi* od 1964. Profesor Vratović bio je u 87. godini života; svoj je radni vijek proveo na Odsjeku za klasičnu filologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a u mirovini je bio od 1997.

Po ljudima koji su se okupili na Mirogoju, na posljednjem ispraćaju, bilo je posve jasno: profesor Vratović bio je ponajprije *magister*, učitelj. Jer, uz rodbinu i kolege, najviše nas je bilo njegovih učenika. U poučavanju postoje različiti stilovi: neki učitelji treniraju, neki discipliniraju, neki vode, neki informiraju. Vratović je bio učitelj koji *inspirira*, onaj tko raspiruje dragocjen početni žar za *studia humanitatis*, onaj kod kojega privlače i bude već riječ i gesta, stas i glas. Nitko tko ga je imao prilike čuti kako govori neće zaboraviti, recimo, dužinu i teatralnost navezaka u njegovim pridjevima, ili “latinizam” reda riječi u njegovim rečenicama, ili držanje i kretanje za predavanja, zoran primjer onoga što su antički retoričari zvali *actio*: govornička izvedba.

Zbog te dojmpljive prisutnosti, kad sada listam stranice njegovih knjiga tražeći onog koga više nema, nije ga uopće teško naći; tek, sada postaje još jasnije koliko je i samo Vratovićevo pisanje bilo govorničko, koliko je slijedilo njegov usmeni stil. Kao i koliko je i ono bilo, više od svega, nagovor i oduševljavanje.

Najpoticajnijim smatram rad profesora Vratovića na području proučavanja hrvatskog latinizma, odnosno – kako je stavio u naslov svoje posljednje knjige ogleđa (2012) – *hrvatske književnosti latinskoga izraza*. Svoje je glavne ideje o proučavanju te književnosti profesor formulirao upravo na stranicama *Umjetnosti riječi* (1989. je većinu takvih radova okupio u zbirci *Hrvatski latinizam i rimska književnost*). Osobno se najčešće vraćam njegovu članku “Karakterizacija i vrednovanje književnosti hrvatskog latinizma (Neke pretpostavke)”, *Umjetnost riječi* 14 (1970), 1–2, 255–258; ondje je na četiri stranice Vratović skicirao istraživački program za nekoliko naraštaja. “Ako estetskom vrednovanju [hrvatskog latinizma] mora prethoditi precizna

karakterizacija", napisao je, onda treba: istražiti tematske dodire hrvatske književnosti latinskoga i one hrvatskoga jezičnog izraza; istražiti tematske, idejne, stilske odnose latinističke proze i poezije; istražiti književne utjecaje kod hrvatskih latinista i njihovu recepciju kod drugih autora (kako latinista tako i pisaca inih jezičnih izraza). "Idućih bi sto godina", zaključuje poletno Vratović, "moralo biti obilježeno brojnim kritičkim izdanjima pojedinih i sabranih djela i moderno pisanim monografijama o piscima i razdobljima." To je upravo ono što danas pokušavamo ostvariti.

Valja imati na umu da se 1970, kad je Vratović objavio taj program istraživanja, upravo bio pojavio i drugi, završni svezak antologije koju je profesor priredio zajedno s Veljkom Gortanom, *Hrvatski latinisti – Croatici auctores qui Latine scripserunt*. Ondje je, na više od 1700 stranica, u simbolički važnoj drugoj i trećoj knjizi novopokrenutog niza *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, hrvatskom (i jugoslavenskom) društvu pružen temeljit uvid u baštinu hrvatske latinističke književnosti, te su *Hrvatski latinisti* ostali knjiga za kojom mnogi proučavatelji hrvatske književnosti posežu i danas. Istovremeno se Vratović živo trudio i predstaviti hrvatski latinizam međunarodnoj znanstvenoj zajednici, npr. objavljujući 1971. s Veljkom Gortanom, u 20. broju najuglednijeg novolatinskog godišnjaka *Humanistica Lovaniensia*, pregled "The basic characteristics of Croatian Latinity" te pišući na njemačkom, engleskom, francuskom i talijanskom. O međunarodnoj recepciji tadašnjeg njegova djelovanja lijepo govori kvalifikacija iz fusnote na koju sam slučajno, ali sa zadovoljstvom, naišao u disertaciji Kevina Croxena o odnosu slavenskih novolatinskih književnosti i narodnih jezika u razdoblju baroka (Harvard, 1993): "the ubiquitous (and multilingual) Vratović discusses...". Vratovićevi su interesi uključivali i niz drugih intrigantnih novolatinskih tema, poput one o mediteranizmu hrvatskog latiniteta; treba se nadati da će i ti njegovi poticaji naići na znanstveni odjek i preispitivanje.

Koncem devedesetih imao sam čast da, po odabiru profesora Vratovića, priredim neke prijevode hrvatskih latinista za dvije njegove antologije, svojevrsnu reprizu i rekapitulaciju *Hrvatskih latinista* iz PSHK, ponovni izbor onoga što je profesor smatrao najboljim od najboljega hrvatskog latinističkog pjesništva (bilo je to *Latinsko pjesništvo u Hrvata – Dvojezična antologija* te *Croatian Latin Lyrics, a Bilingual Anthology*, izbor u dodatku Vratovićeve knjige *Latinism and Mediterraneanism: the Mediterranean constant in Croatian literary culture*). Spominjem tu našu suradnju zato što je tada došlo do male, ali karakteristične razlike u mišljenjima. Profesor je htio u dvojezičnom izdanju latinski tekst objaviti na desnim stranicama, tvrdeći da je desna strana simbolički važnija, a ja sam smatrao da ga treba tiskati na lijevim stranicama,

tako da latinski dođe prije prijevoda (u našoj struci postoje obje konvencije). Prijepor je Vratović riješio gospodski: u engleskoj je verziji prihvatio moje rješenje, a u hrvatskoj je napravio po svome – odajući time (što sam tek naknadno shvatio) i tihu počast onome što su prije četvrt stoljeća bili učinili on i Gortan. U oba je sveska *Hrvatskih latinista* iz PSHK, naime, latinski također na desnoj strani.

Svi koji su u veljači govorili na oprostaju od profesora imali su potrebu govore završiti na latinskom. Posve opravdano jer, kao i hrvatskim latinistima kojima se bavio, i Vratoviću je latinski bio dio života, bio je u njegovu krvotoku. Zato bih i ja ovdje tako postupio, citirajući na koncu stihove kojima je 1576. Didak Pir pozivao trebinjske nimfe da tuguju za Mavrom Vetranovićem. Vjerujem da bi u Didakovim stihovima i profesor uživao; neka mu to budu naša *tristia munera*.

Hanc citharam, hos calamos, haec plectra sonantia late
 Suspendit vestris Maurus ab arboribus.
 Maurus ab umbroso primus qui vertice Pindi
 Duxit in Illyriae littora Pegasides.
 Vos tumulum properate seni, vos addite carmen,
 Quod legat adsidue candida posteritas.

107

(Ovu je gitaru, ovu je frulu, i trzalicu što zvoni / Mavro s vaših grana objesio sad; / Mavro, koji je prvi s oblačna pindskoga vrha / priveo Muze na ovaj ilirski žal. / Vi do starčeva groba požurite, tamo postavite pjesmu / da je čita u vijek potonji naraštaj svak.)

Neven Jovanović

